

University of
BRISTOL

Human Rights Implementation Centre

Հատուկ կարիքներ ունեցող բանտարկյալների վիճակի մոնիթորինգ

ԼԳԲՏԻ, տարեց, հաշմանդամություն ունեցող և
օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների
վիճակի մոնիթորինգի գործնական ուղեցույց

Մարդու իրավունքների իրացման կենտրոն (Բրիսթոլ, Մեծ Բրիտանիա) և
Միջազգային բանտային բարեփոխում կազմակերպության Հարավային
Կովկասի տարածաշրջանային գրասենյակ (Թբիլիսի, Վրաստան)

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Տարատեսակ մոնիթորինգային մեխանիզմներ անկախ վերահսկողություն են իրականացնում ազատագրկման վայրերում և մասնավորապես քրեակատարողական հիմնարկներում: ՄԱԿ-ի Խոշտանգումների դեմ կոնվենցիայի Կամբոջիա արձանագրության դրույթների համաձայն ստեղծված Կանխարգելման ազգային մեխանիզմները (ԿԱՄ) Արձանագրության մասնակից պետությունների ազգային տարածքներում ու իրավագործության սահմաններում այս բարդ խնդիրն իրականացնող գլխավոր կառույցներն են:

ԿԱՄ-ին մոնիթորինգ իրականացնելու հարցում աջակցելու նպատակով Մարդու իրավունքների իրացման կենտրոնը (Բրիսթոլ, ՄԲ) և Միջազգային բանտային բարեփոխում կազմակերպության Հարավային Կովկասի տարածաշրջանային գրասենյակը (Թբիլիսի, Վրաստան) Բրիսթոլի համալսարանի Տնտեսական և սոցիալական հետազոտությունների խորհրդի Հետազոտության արդյունքների ազդեցության արագացման համար նախատեսված հաշիվներից (Impact Acceleration Account) հատկացված ֆինանսական աջակցությամբ մշակել են մոնիթորինգի իրականացման սույն գործիքակազմը ԿԱՄ-ի, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկներում վերահսկողություն իրականացնող այլ կառույցների համար:

Տարբեր կազմակերպություններ մինչ օրս մշակել են մոնիթորինգի բազմաթիվ գործիքներ: Սույն գործիքակազմի տարբերվում է այլ գործիքներից նրանով, որ չի պարունակում այն մարտահրավերների նկարագրություն, որոնց բախվում են թիրախ հանդիսացող բանտարկյալների չորս խմբերից յուրաքանչյուրը՝ ԼԳԲՏԻ, տարեց, հաշմանդամություն ունեցող և օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները: Գործիքների նկարագրությունը սկսվում է ազատագրկման վայրերում գտնվելու ժամանակ խմբերից յուրաքանչյուրին բնորոշ մարտահրավերների հակիրճ բնութագրությամբ: Այնուհետև համառոտ ներկայացվում են միջազգային չափանիշները, որոնց հաջորդում է օրինակելի հարցաշարը, որի հարցերը խմբավորված են ըստ ոլորտների, որոնք պետք է դիտարկվեն ԿԱՄ-ի և այլոց կողմից իրականացվող մոնիթորինգի ընթացքում: Հարցաշարը նմուշ է, որը կարող է կիրառվել մոնիթորինգ իրականացնելիս: Այդ հարցերը նախատեսված են քրեակատարողական հիմնարկների

վարչակազմերի, աշխատակազմերի, բանտարկյալների և այլոց համար, ում մոնիթորինգ իրականացնողները նպատակահարմար կգտնեն ուղղել դրանք: Հարցաշարը նաև այնպիսի հարցեր է ներառում, որոնց մոնիթորինգ իրականացնողները կարող են ինքնուրույն պատասխանել քրեակատարողական հիմնարկներով շրջելիս և դիտարկումներ կատարելիս: Այս հարցերն ենթադրում են մոնիթորինգ իրականացնողի կողմից մարդու իրավունքների միջազգային չափանիշների խորը և մանրակրկիտ իմացություն: Ակնկալվում է, որ նման պրակտիկ մոտեցմամբ սույն գործիքներն իրապես կօգնեն մոնիթորինգ իրականացնողներին իրենց այցելությունների, ինչպես նաև իշխանությունների հետ երկխոսության օրակարգերում ներառել բանտարկյալների այս չորս խմբերի կարիքները:

ԼԳԲՏԻ ԲԱՆՏԱՐԿՅԱԼՆԵՐ

ԼԳԲՏԻ հապավումը, որն օգտագործվում է լեսբի, գեյ, բիսեքսուալ, տրանսգենդեր, ինտերսեքս անձանց մասին խոսելիս, կարող է շփոթեցնող լինել, քանի որ հնարավոր է այն պատշաճ չարտացոլի այս խմբին պատկանող կոնկրետ անձանց անհատական ինքնությունը: Իսկապես, ոմանք կարող են անգամ չցանկանալ բնորոշվել այս եզրույթով: Այնուամենայնիվ, մոնիթորինգ իրականացնողների համար կարևոր է հիշել, որ ԼԳԲՏԻ բանտարկյալները քրեակատարողական հիմնարկներում գտնվող առավել խոցելի խմբերից են, և որ նրանց հետ վարվեցողության գլխավոր սկզբունքը պետք է լինի հավասարությունը և խտրականության բացառումը: Առաջնային կարևորություն ունի այն, որ մոնիթորինգի մեխանիզմները, ներառյալ ԿԱՄ-ը, իրենց այցելությունների ժամանակ ուշադրություն դարձնեն, թե ինչպես են ապահովվում ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների հատուկ կարիքները: Միանշանակ, ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների համար պետք է ապահովվեն այլ բանտարկյալների հետ հավասար պահման պայմաններ, ներառյալ խցային պայմանները, սննդի, առողջապահության ապահովումը, միջոցառումների, հարմարությունների և ծառայությունների հասանելիությունը:

1. Միջազգային չափանիշները

- Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, հոդված 2:
- Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը (1966), հոդված 17:
- Սեռական կողմնորոշման և գենդերային ինքնության հետ կապված մարդու իրավունքների միջազգային իրավունքի կիրառման Ջոկյակարտայի սկզբունքները, հատկապես 9-րդ սկզբունքը (Ազատագրկման վայրերում գտնվելիս մարդասիրական վերաբերմունքի արժանանալու իրավունքը):
- Եվրոպական բանտային կանոնները, մասնավորապես՝ կանոններ 13 և 81.3:

2. Քրեակատարողական քաղաքականությունները

- Գործում է արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում խտրականությունը բացառող ընդհանուր ներքին քաղաքականություն:

- Արդյո՞ք խտրականությունը բացառող քաղաքականությունը մասնավորեցնում է խտրականության բացառումը նաև սեռական կողմնորոշման կամ սեռական ինքնության հիմքով:
- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների խնամքը և պաշտպանությունը ներառված են քրեակատարողական ծառայության կենտրոնական մարմնի կողմից մշակված կառավարման ընդհանուր ռազմավարություններում:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը մշակել է ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների առավելագույն հնարավոր պաշտպանությունը և սոցիալական վերաինտեգրումն երաշխավորող հատուկ քաղաքականություններ և ռազմավարություններ:
- Արդյո՞ք այդ քաղաքականությունները հասանելի են բոլոր աշխատակիցներին:
- Արդյո՞ք գոյություն ունի քրեակատարողական հիմնարկներում հոմոֆոբիայի դրսևորումների դեմ (ինչպես աշխատակիցների, այնպես էլ բանտարկյալների շրջանում) պայքարելու քաղաքականություն:
- Արդյո՞ք գործում է հստակ և խիստ կիրառվող գրոյական հանդուրժողականության քաղաքականություն, ըստ որի կարգապահական տույժեր են կիրառվում ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների հանդեպ բռնություն կիրառող կամ ոտնձգություն կատարող աշխատակիցների նկատմամբ, ինչպես նաև այն դեպքում, երբ աշխատակիցները պատշաճ չեն արձագանքում բռնության կամ ոտնձգության դեպքերին կամ դրանց ենթարկվելու երկյուղի մասին հաղորդումներին:
- Արդյո՞ք գործում են սեռական բռնության կամ սեռական բռնության ենթարկվելու երկյուղի մասին տեղեկացնելու հստակ ընթացակարգեր:
- Արդյո՞ք ազատությունից զրկված ԼԳԲՏԻ անձանց պաշտպանությանը և սոցիալական վերաինտեգրմանն ուղղված քաղաքականությունները և ռազմավարությունները մշակելիս անցկացվել են պատշաճ խորհրդակցություններ ԼԳԲՏԻ համայնքների հետ:
- Արդյո՞ք տվյալների պատշաճ հավաքագրումը և մշակումը հանդիսանում է ԼԳԲՏԻ անձանց պաշտպանության բոլոր քաղաքականությունների բաղկացուցիչ տարրը:
- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին վերաբերող քաղաքականությունները պարբերաբար վերանայվում են՝

հավաքագրված տվյալների վերլուծության արդյունքներով պայմանավորված:

3. Աշխատակիցների ընտրությունը և ուսուցումը

- Արդյո՞ք գործում է քաղաքականություն, որը խրախուսում է տարբեր սեռական կողմնորոշում ունեցող անձանց աշխատանքի ընդունելը:
- Արդյո՞ք աշխատակիցները ստանում են նախնական և շարունակական ուսուցում մարդու իրավունքների և խտրականության արգելքի վերաբերյալ, ներառյալ խտրականության արգելքը սեռական կողմնորոշման կամ սեռական ինքնության հիմքով:
- Արդյո՞ք աշխատակիցները ստանում են նախնական և շարունակական ուսուցում **ԼԳԲՏԻ** անձանց վերաբերող քաղաքականությունների վերաբերյալ:
- Արդյո՞ք աշխատակիցները ստանում են նախնական և շարունակական ուսուցում, թե ինչպես կիրառել գործող հատուկ ընթացակարգերը սեռական բռնության դեպքում, ինչպես հայտնաբերել **ԼԳԲՏԻ** բանտարկյալների մոտ երկյուղի կամ դիսթրեսի նշանները, ինչպես նաև ինքնասպանության հակումները:
- Արդյո՞ք գոյություն ունի գրոյական հանդուրժողականության քաղաքականություն **ԼԳԲՏԻ** աշխատակցի նկատմամբ ոտնձգությունների հանդեպ:

4. Տեղաբաշխումը և խցային պայմանները

- Արդյո՞ք բանտարկյալների դասակարգման ընթացակարգը հաշվի է առնում այն ռիսկերը, որոնց կարող են բախվել **ԼԳԲՏԻ** բանտարկյալները, և երաշխավորում է, որ այդ խմբի ներկայացուցիչները չեն տեղավորվելու հավանական բռնարարների հետ:
- Արդյո՞ք գործում է բանտարկյալների սեռական կողմնորոշման և սեռական ինքնության գաղտնիության պահպանման հստակ կիրառվող քաղաքականություն:
- Արդյո՞ք գործում է ինքնանույնականացման իրավունքը, որի միջոցով **ԼԳԲՏԻ** բանտարկյալներն իրավունք ունեն (սակայն պարտավորված չեն) հայտնել իրենց սեռական կողմնորոշման և սեռական ինքնության մասին:

- Արդյո՞ք գործում է քաղաքականություն, որը թույլատրում է միասին տեղավորել այն ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին, որոնք ինքնանույնականացվել են և դիմել են հատուկ պաշտպանության պահանջով:
- Արդյո՞ք հաշվի են առնվում ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների մտահոգությունները և տեսակետները խցերում նրանց տեղավորելու վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս (այդ թվում՝ տրանսգենդեր և ինտերգենդեր բանտարկյալների դեպքում նրանց՝ տղամարդկանց կամ կանանց համար նախատեսված հիմնարկներում տեղավորելու հարցում):
- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների և հատկապես տրանսգենդեր և ինտերգենդեր բանտարկյալների տեղավորման հարցը դիտարկվում է անհատական հիմքով՝ ըստ յուրաքանչյուր դեպքի:
- Արդյո՞ք գործում է քաղաքականություն, որը թույլ է տալիս տրանսգենդեր բանտարկյալների տեղավորելը հիմնարկում կատարել ոչ մեքենայաբար՝ ըստ ծննդյան պահին արձանագրված սեռի:
- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալները տեղավորվում են մյուս բանտարկյալների համար նախատեսված նույն որակի պահման պայմաններ ունեցող խցերում:
- ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների նկատմամբ բռնության դեպքում արդյո՞ք գործում է բռնարարին, այլ ոչ թե զոհին մեկուսացնելու քաղաքականությունը:

5. Պաշտպանությունը բռնությունից

- Արդյո՞ք գործում է կառավարման հստակ քաղաքականություն և ռազմավարություն, որոնք երաշխավորում են ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների պաշտպանությունը և նրանց նկատմամբ խտրականության բացառումը:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում գործում է հատուկ ծրագիր՝ նվիրված քրեակատարողական հիմնարկում բռնաբարության դեպքերի կանխարգելմանը:
- Արդյո՞ք իրականացվում է աշխատակիցների պատշաճ ընտրություն, ուսուցում, վերապատրաստում և վերահսկողություն:
- Արդյո՞ք աշխատակիցների կողմից իրականացվում է բանտարկյալների պատշաճ վերահսկողություն:
- Արդյո՞ք գործում են վիկտիմիզացիան ճանաչելու քաղաքականություններ և ընթացակարգեր:

- Արդյո՞ք գործում են բռնության դեպքերի մասին հայտնող ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների նկատմամբ հաշվեհարդարի կանխարգելման քաղաքականություններ և ընթացակարգեր: Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին հասանելի է պաշտպանության նպատակով մեկուսացման հնարավորությունը:
- Արդյո՞ք պաշտպանության նպատակով մեկուսացնելիս հաշվի է առնվում ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների կարծիքը: Արդյո՞ք գործում է տարբերակները և հնարավոր հետևանքները բանտարկյալի հետ քննարկելու արդյունավետ գործող ընթացակարգ:
- Արդյո՞ք գործում է պաշտպանության նպատակով մեկուսացման կիրառման հստակ ընթացակարգ, որը ներառում է նաև ապահով վերաինտեգրման հարցը:
- Արդյո՞ք քաղաքականությունն երաշխավորում է հետագա խարանման բացառում և այն, որ ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին պաշտպանության նպատակով մեկուսացնելը չի սահմանափակելու ծառայությունների, աշխատանքի, կրթության և այլնի հասանելիությունը:
- Արդյո՞ք պաշտպանության նպատակով մեկուսացումը գործնականում երաշխավորում է հավասարակշռության պահպանումն այդ միջոցի ենթարկված ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների պաշտպանության ապահովման անհրաժեշտության և նրա համար նման մեկուսացման հնարավոր բացասական հետևանքների միջև:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու, որ պաշտպանության նպատակով մեկուսացման մեջ գտնվող բանտարկյալի համար ընդլայնվում են խցից դուրս հասանելի միջոցառումների մատչելիությունը՝ մեկուսացման բացասական ազդեցությունը նվազագույնի հասցնելու նպատակով:

6. Կարգապահական ընթացակարգերը և խուզարկությունները

- Արդյո՞ք կարգապահական տույժերի կիրառման վերաբերյալ պահպանվող բոլոր գրառումները հնարավորություն են տալիս գնահատել ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների նկատմամբ դրանց կիրառման տարածվածության աստիճանը:
- Արդյո՞ք կարգապահական տույժի ենթարկված ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներն անհամաչափ մեծ թիվ չեն կազմում:
- Արդյո՞ք աշխատակազմի համար նախատեսված՝ կարգապահական նպատակով վարչական մեկուսացման կիրառման հստակ ընթացակարգը ներառում է ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների կարիքները:

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում առկա է ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների անձնական և/կամ մերկացմամբ ուղեկցվող խուզարկության հատուկ քաղաքականություն:
- Արդյո՞ք անձնակազմն անցել է ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների անձնական և/կամ մերկացմամբ ուղեկցվող խուզարկության իրականացման տարբերակների վերաբերյալ հատուկ վերապատրաստում:
- Արդյո՞ք պատշաճ պահպանված են գրառումները, թե քանի անգամ է յուրաքանչյուր բանտարկյալ ենթարկվել անձնական և/կամ մերկացմամբ ուղեկցվող խուզարկության: Արդյո՞ք այդ տվյալները վերլուծվում են խտրականության բացահայտման համատեքստում:
- Արդյո՞ք անձնական և/կամ մերկացմամբ ուղեկցվող խուզարկությունն ավելի հաճախ չի կիրառվում ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների, քան մյուս բանտարկյալների նկատմամբ:
- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ և մասնավորապես տրանսգենդեր և ինտերգենդեր բանտարկյալները կարող են ընտրել խուզարկությունն իրականացնող աշխատակցի սեռը:

7. Առողջապահությունը

- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներն ենթարկվում են ամբողջական բժշկական զննության քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս:
- Արդյո՞ք ԼԳԲՏԻ բանտարկյալները քրեակատարողական հիմնարկում ստանում են հիմնարկից դուրս իրենց հասանելի հիմնական բժշկական ծառայություններին համարժեք ծառայություններ:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում թիրախավորվում են ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների առողջապահական կարիքները (որոնք կարող են ներառել սեռական ճանապարհով փոխանցվող վարակների բուժումը, ՄԻԱՎ-ի բուժումը, թմրամիջոցներից կախվածության թերապիան, խորհրդատվության տրամադրումը վիկտիմիզացիայի հետ կապված խնդիրների վերաբերյալ, ինչպիսին է, օրինակ, սեռական բռնությունը):
- Արդյո՞ք գենդերային դիսֆորիա ունեցող բանտարկյալներին հասանելի է ազատության պայմաններում հասանելի բուժումը, ինչպիսին է, օրինակ, հորմոնային թերապիան կամ անհրաժեշտության դեպքում հոգեբանական աջակցությունը:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկներում առկա են սեռական առողջության պահպանմանը և ՄԻԱՎ/ՉԻԱՀ կանխարգելմանն ուղղված հատուկ ծրագրեր, այդ թվում՝ այդ վարակների փոխանցման ճանապարհների և դրանց կանխարգելման մեթոդների վերաբերյալ

տեղեկատվական բուկլետներ, և արդյո՞ք դրանք հասանելի են բոլոր՝ այդ թվում ԼԳՖՏԻ բանտարկյալներին:

8. Բանտարկյալների համար նախատեսված ծրագրերը

- Արդյո՞ք ԼԳՖՏԻ բանտարկյալներին հասանելի են քրեակատարողական հիմնարկի բոլոր միջոցառումները, և նրանք կարող են ապահով և հավասարապես՝ առանց որևէ խտրականության, մասնակցել դրանց (աշխատանք, կրթություն, հանգիստ և այլն):
- Արդյո՞ք ԼԳՖՏԻ բանտարկյալները պատշաճ պաշտպանված են բռնությունից և այլ ոտնձգություններից ցանկացած միջոցառումների ժամանակ:
- Արդյո՞ք առկա է ԼԳՖՏԻ բանտարկյալների համար նախատեսված՝ խորհրդատվություն տրամադրելու հատուկ ծրագիր:
- Արդյո՞ք խրախուսվում են ԼԳՖՏԻ բանտարկյալների իրավունքների ու կարիքների ոլորտում աշխատող ՀԿ-ների և քաղաքացիական հասարակության այլ կազմակերպությունների ներկայացուցիչների այցելությունները քրեակատարողական հիմնարկներ և նրանց կողմից ԼԳՖՏԻ բանտարկյալների կարիքները թիրախավորող հատուկ ծրագրերի իրականացումը:

9. Բողոքների ներկայացման և քննման ընթացակարգերը

- Արդյո՞ք բողոքների ներկայացման գործող մեխանիզմն ընդհանուր առմամբ վստահություն է վայելում բանտարկյալների շրջանում:
- Արդյո՞ք ԼԳՖՏԻ բանտարկյալներին հասանելի են բողոքների ներկայացման գործող մեխանիզմներն առանց խտրականության և/կամ կանխակալության:
- Արդյո՞ք բողոքները վերլուծվում են՝ ԼԳՖՏԻ բանտարկյալների կողմից ներկայացվածները գնահատելու և որոշակի օրինաչափություն բացահայտելու նպատակով:
- Արդյո՞ք ԼԳՖՏԻ բանտարկյալների բողոքները լուրջ են ընդունվում և մեղավորները համապատասխանաբար պատժվում են:
- Արդյո՞ք ԼԳՖՏԻ բանտարկյալների բողոքներն արագ և արդյունավետ արձագանք են ստանում:
- Արդյո՞ք մեղավորները, այլ ոչ թե զոհերն են մեկուսացվում դեպքի քննության ընթացքում:

10. Կապն արտաքին աշխարհի հետ և շփումներն ընտանիքի հետ

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը հատուկ ջանքեր է գործադրում ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների կապն արտաքին աշխարհի հետ խթանելու ուղղությամբ (ընտանիքի, ընկերների, ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին հատուկ աջակցություն առաջարկող կազմակերպությունների հետ):
- Այն դեպքում, եթե գործող օրենսդրությունը չի թույլատրում չամուսնացած զուգընկերների այցելությունները, ինչպիսի՞ քայլեր են ձեռնարկվում կանոնները փոխելու ուղղությամբ, որպեսզի նվազագույնի հասցվի արտաքին աշխարհի հետ բանտարկյալների կապերի խզումը:
- Այն դեպքում, եթե թույլատրվում են ամուսինների այցելությունները, արդյո՞ք այս իրավունքը հավասարապես տարածվում է նաև հարաբերություններ ունեցող ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների վրա:

11. Ազատման նախապատրաստումը և աջակցությունը հետազատման փուլում

- Ինչպիսի՞ աջակցություն է ցուցաբերում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին այն դեպքում, եթե վերջիններիս կապն ընտանիքի հետ խզված է:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկն ունի հաստատված կապեր ԼԳԲՏԻ բանտարկյալներին, առհասարակ, և բանտարկյալներին ու նախկին բանտարկյալներին, մասնավորապես, աջակցություն տրամադրող քաղաքացիական հասարակության համապատասխան կազմակերպությունների և մարմինների հետ:
- Ինչպիսի՞ համագործակցություն գոյություն ունի պրոֆացիայի ծառայության և սոցիալական ապահովության մարմինների հետ՝ ուղղված ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների համար կացարանի և զբաղվածության ապահովման գործընթացի խթանմանը:
- Արդյո՞ք ապահովված է ԼԳԲՏԻ բանտարկյալների խնամքի շարունակականությունն երաշխավորելու համար անհրաժեշտ մակարդակի համագործակցություն քրեակատարողական հիմնարկի ներսում և դրանից դուրս գործող ծառայություններ տրամադրողների միջև:

II. ՏԱՐԵՑ ԲԱՆՏԱՐԿՅԱԼՆԵՐ

Տարեց բանտարկյալների խումբը բավականին զանազան է և ներառում է տարբեր տարիքի, տարբեր ֆիզիկական կարողությունների բանտարկյալների, և թեև նրանց մեծամասնությունը հաստատապես կունենան առողջական խնդիրներ, այդ խնդիրները կարող են տարբեր լինել: Բանտարկյալները կարող են ինչպես ունենալ, այնպես էլ չունենալ շարժունակության խնդիրներ, տարբեր տեսակի հաշմանդամություն կամ քրոնիկ հիվանդություններ: Տարեց բանտարկյալների խումբը կարող է ներառել ինչպես երկարաժամկետ պատիժ կրող անձանց, այնպես էլ նախկինում մի քանի անգամ ազատազրկման ձևով պատիժ կրած կամ առաջին անգամ դատապարտված անձանց: Նրանց տեղեկացվածության աստիճանը քրեական արդարադատության համակարգից, առհասարակ, և քրեակատարողական հիմնարկներից, մասնավորապես, տարբեր է լինելու: Ըստ այդմ, խիստ կարևոր է, որ մոնիթորինգ իրականացնողները, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն ընդհանրական մոտեցում չցուցաբերեն տարեց բանտարկյալների հանդեպ և հաշվի առնեն այս խոցելի խմբի բազմազանությունը:

1. Միջազգային չափանիշները

- Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը (1966), հոդված 26:
- Տարեց մարդկանց նկատմամբ ՄԱԿ-ի սկզբունքները (1991):
- Ծերացման խնդիրների վերաբերյալ Մադրիդի միջազգային գործողությունների պլանը (2002):
- Եվրոպական բանտային կանոնները, մասնավորապես կանոններ 13, 18.8c, 46 and 81.3:

2. Քրեակատարողական քաղաքականությունները

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում գործում են տարեց բանտարկյալների հատուկ կարիքները հաշվի առնող քաղաքականություն և ռազմավարություն:
- Արդյո՞ք այդ քաղաքականությունը և ռազմավարությունը մշակելիս ներգրավվել են քրեակատարողական հիմնարկի բազմալոբրտային մասնագետների թիմ և ծառայություններ տրամադրողներ ու մասնագետներ համայնքից:

- Արդյո՞ք համապարփակ է այդ ռազմավարությունը և ներառում է այնպիսի ոլորտներ, ինչպիսիք են աշխատակազմի ուսուցումը, տարեց բանտարկյալների տեղավորումը քրեակատարողական հիմնարկների համակարգում, ծառայությունների հարմարեցումը և բարելավումը, համագործակցությունը քաղաքացիական հասարակության հետ, պայմանական վաղաժամկետ ազատումը, վերաբնակեցումը, ինչպես նաև մահը քրեակատարողական հիմնարկում:

3. Անձնակազմի ուսուցումը և հատուկ առաջադրանքները

- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալների հետ աշխատող աշխատակիցները ստանում են նախնական և շարունակական ուսուցում տարեց բանտարկյալների հետ աշխատելու հմտությունների վերաբերյալ:
- Արդյո՞ք խրախուսվում է աշխատակիցների համագործակցությունը քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների, ինչպես նաև առողջապահական և սոցիալական ապահովության ծառայությունների հետ՝ տարեց բանտարկյալների կարիքները լիարժեք բավարարելու, ինչպես նաև խնամքի շարունակականությունն ազատումից հետո ապահովելու նպատակով:
- Արդյո՞ք աշխատակիցներն ակտիվորեն աջակցում են տարեց բանտարկյալներին ազատագրկման առաջին իսկ օրվանից և անհրաժեշտության դեպքում նաև ազատագրկման ամբողջ ընթացքում համապատասխան իրավական խորհրդատվություն և իրավաբանական օգնություն ստանալու հարցում:

4. Ընդունումը, գնահատումը և տեղաբաշխումը

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս գնահատվում են յուրաքանչյուր տարեց բանտարկյալի անհատական կարիքները:
- Արդյո՞ք այս նախնական գնահատումը ներառում է բանտարկյալի ֆիզիկական և հոգեկան առողջությունը, ընտանեկան կապերը, համայնքային կապերը և քրեական անցյալը որպես տվյալ անձի՝ քրեակատարողական հիմնարկում համապատասխան խցում տեղավորելը կանխորոշող գործոններ:
- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալների նախնական գնահատումը, դասակարգման և տեղաբաշխման մասին որոշումները վերանայվում են և համապատասխան կերպով փոփոխվում այնպիսի հաճախականությամբ, որպեսզի այդ գործընթացները կատարվեն

տարեց բանտարկյալների արագ փոփոխվող կարգավիճակին համահունչ:

- Ինչպիսի՞ միջոցներ են ձեռնարկվում ապահովելու համար տարեց բանտարկյալների առողջական վիճակի վատթարացման վաղաժամ հայտնաբերումը և բուժումը:

5. Խցային պայմանները և միջոցառումներին մասնակցելը

- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում տարեց բանտարկյալների հատուկ կարիքներին համապատասխան խցային պայմաններ ապահովելու ուղղությամբ:
- Արդյո՞ք իրականացվում է յուրաքանչյուր տարեց բանտարկյալի կարիքների մանրակրկիտ և անհատական գնահատում՝ ապահովելու համար քրեակատարողական հիմնարկում դրանց առավել համապատասխան խցային պայմաններ:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում առկա է հատուկ տարեց բանտարկյալների համար նախատեսված մասնաշենք և արդյո՞ք այն համապատասխանաբար հարմարեցված է՝ պատշաճ նախագծման, խցային պայմանների, ծառայությունների և այլնի համատեքստում:
- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալների համար նախատեսված խցերն անվտանգ են և մատչելի տեղաշարժման համար (օրինակ՝ գտնվում են առաջին հարկում, աստիճաններով բարձրանալու անհրաժեշտությունը նվազագույնն է, մահճակալները միհարկանի են, հեռավորությունները դեպի առավել հաճախ օգտագործվող տարածքներ և ծառայություններ կարճ են, սանիտարական հարմարությունների մատչելիությունն ապահովված է, ջերմաստիճանը բարձր է և այլն):
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում առօրյա կյանքում աջակցություն տրամադրելու ուղղությամբ (քրեակատարողական հիմնարկի տարածքում տեղաշարժը, սնվելը, լվացվելը և այլն):
- Հաշվի առնելով տարեց անձանց կողմից որոշ կարգապահական կանոններ պահպանելու անհնարինությունը՝ ինչպիսի՞ արտոնություններ են նախատեսված նրանց համար այս համատեքստում:

6. Առողջապահությունը

- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալների առողջապահական կարիքները պատշաճ կերպով հաշվի են առնվում քրեակատարողական

հիմնարկի և փոխկապակցված առողջապահական ծառայությունների կողմից:

- Արդյո՞ք տրամադրվող առողջապահական ծառայությունները ներառում են բժշկական, հոգեբանական խնամքը և համապատասխան սննդակարգի սահմանումը:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը սերտորեն համագործակցում է քաղաքացիական առողջապահական հաստատությունների հետ՝ երաշխավորելով մասնագիտական բժշկական օգնության տրամադրումը:
- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալների տեղափոխումը քաղաքացիական հիվանդանոցներ այն դեպքում, երբ նրանց բուժումը քրեակատարողական հիմնարկի պայմաններում հնարավոր չէ, իրականացվում է պատճառ հարմարություններով:
- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալներին տրամադրվում է պատշաճ հոգեբանական խորհրդատվություն, մասնավորապես դեպրեսիայի և մահից վախի դեպքում:
- Արդյո՞ք բանտարկյալներն իրավունք ունեն որոշ հանգամանքների դեպքում մահանալ քրեակատարողական հիմնարկում (օրինակ՝ եթե նրանք չունեն ընտանիք կամ որևէ համայնքի անդամ չեն քրեակատարողական հիմնարկից դուրս):

7. **Բանտարկյալներին առաջարկվող ծրագրերը**

- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի կողմից՝ խորհրդատվությունը, կրթությունը, մասնագիտական ուսուցումը և այլ ծրագրերը տարեց բանտարկյալների կարիքներին և վիճակին, ի թիվս այլնի, նրանց տարիքին, առողջապահական կարիքներին, ինչպես նաև պատժի ժամկետին հարմարեցնելու ուղղությամբ:
- Ինչպիսի՞ փոփոխություններ են իրականացվում աշխատանքային առաջադրանքներում՝ տարեց բանտարկյալներին աշխատելու հնարավորություն ընձեռելու նպատակով:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու, որ այն տարեց բանտարկյալները, որոնք ի վիճակի չեն աշխատել, չեն ենթարկվի խտրականության այն հիմքով, որ չեն ստանա միավորներ պայմանական վաղաժամկետ ազատման հնարավորությունից օգտվելու համար (քանի որ նրանք ի վիճակի չեն աշխատել):

- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու, որ տարեց բանտարկյալները չեն զրկվում վարձատրվող աշխատանք կատարելու հնարավորությունից:
- Արդյո՞ք բացօթյա ֆիզիկական պարապմունքների տեսակները որոշելիս, որոնց տարեց բանտարկյալները կարող են մասնակցել, հաշվի են առնվում նրանց ցանկությունները:
- Արդյո՞ք բացօթյա ֆիզիկական պարապմունքներին և այլ միջոցառումներին տարեց բանտարկյալների մասնակցության նկատմամբ ցուցաբերվում է ճկունություն (օրինակ՝ ապահովվում է բավարար քանակությամբ աշխատակիցների առկայություն, որը թույլ է տալիս տարեց բանտարկյալներին ուղեկցել մյուս բանտարկյալներից ավելի շուտ կամ ավելի ուշ):
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն ակտիվորեն խրախուսում է բանտարկյալներից կազմված աջակցության խմբերի ձևավորումն այլ, այդ թվում՝ տարեց բանտարկյալների համար: Արդյո՞ք նման աջակցություն ցուցաբերողներն ընտրվում են ամենայն մանրակրկիտությամբ, վերապատրաստվում և վերահսկվում են՝ բացառելու վիկտիմիզացիան և շահագործումը:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն ակտիվորեն խրախուսում է համայնքում տարեցների հետ աշխատող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների կողմից քրեակատարողական հիմնարկում տարբեր ծրագրերի և միջոցառումների իրականացումը:

8. Կապն արտաքին աշխարհի հետ

- Լրացուցիչ ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը նպաստելու տարեց բանտարկյալների ընտանեկան կապերի պահպանմանը (օրինակ՝ տարեց բանտարկյալներին իրենց բնակության վայրից մոտ տեղավորելը, կանոնավոր մեկնումներ քրեակատարողական հիմնարկից տրամադրելը):
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն ակտիվորեն խրախուսում է համայնքում տարեցների հետ աշխատող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություններին իրենց ծրագրերում քրեակատարողական հիմնարկ այցելություններ ներառելը և քրեակատարողական հիմնարկում նախաձեռնություններ իրականացնելը:

- Ինչպիսի՞ հատուկ քայլեր են ձեռնարկվում տարեց բանտարկյալների կյանքի վերջում նրանց ընտանիքներին իրենց հետ մնալու հնարավորությունն ապահովելու ուղղությամբ:

9. Ազատման նախապատրաստումը և աջակցությունը հետազատման փուլում

- Արդյո՞ք տարեց բանտարկյալների ազատման ծրագրերն այն աստիճան անհատականացված են, որ հաշվի են առնում այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են ընտանեկան կապերը կամ դրանց բացակայությունը և ազատագրվման տևողությունը, ինչը կարող է ինստիտուցիոնալիզացիայի պատճառ դառնալ:
- Ինչպե՞ս է ապահովվում համագործակցությունը տարբեր կառույցների միջև՝ կազմակերպելու համար տարեց բանտարկյալի հաջող վերաինտեգրումն հասարակությունում ազատումից հետո:
- Ինչպե՞ս են հոգվում այն տարեց բանտարկյալների կարիքները, ովքեր ապրելու տեղ չունեն ազատվելուց հետո:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու համար, որ տարեց բանտարկյալները չեն հայտնվի անբարենպաստ պայմաններում պայմանական վաղաժամկետ ազատման հնարավորությունից օգտվելու համատեքստում (օրինակ՝ նրանց դուրս մնալը բանտարկյալների համար նախատեսված ծրագրերից):
- Արդյո՞ք մշակված են տարեց բանտարկյալների պայմանական վաղաժամկետ ազատման ենթակա լինելու համար այլ չափանիշներ, որոնք հաշվի են առնում նրանց բնորոշ կարիքները:
- Արդյո՞ք նախատեսված է պատժի կրման հետ անհամատեղելի հիվանդություն ունենալու հիմքով պատժի հետագա կրումից ազատում և մշտական մասնագիտական խնամքի կարիք ունեցող տարեց բանտարկյալների տեղափոխում համայնքում գործող համապատասխան հաստատություն:

III. ՀԱՇՄԱՆԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԲԱՆՏԱՐԿՅԱԼՆԵՐ

Թեև ազատագրվումը պետք է կիրառվի միայն որպես ծայրահեղ միջոց, հատկապես եթե խոսքը հաշմանդամություն ունեցող անձանց մասին է, այնուամենայնիվ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների թիվը մեծ է: Նրանց թվում են երկարատև ֆիզիկական, հոգեկան, մտավոր և զգայական խանգարումներ ունեցող անձինք: Խնդիրները, որոնց այս անձինք բախվում են ազատության պայմաններում, բազմապատկվում են քրեակատարողական հիմնարկներում, քանի որ այդ հիմնարկներն ի վիճակի չեն պատշաճ արձագանքելու հաշմանդամություն ունեցող անձանց կարիքներին: Մոնիթորինգի ընթացքում շեշտը պետք է դրվի այն հարցի վրա, թե արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներն ենթարկվում են խտրականության, և առանձնահատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի նրան, թե ինչպես է փակ և սահմանափակող միջավայր և բռնության դրսևորումներ ունեցող քրեակատարողական հիմնարկը հարմարեցված՝ ապահովելու, որ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալի հաշմանդամությունը չխորանա, և նա ստանա պատշաճ խնամք:

1. Միջազգային չափանիշները

- Միացյալ ազգերի կազմակերպության կոնվենցիան Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին (2006), մասնավորապես հոդվածներ 4, 13, 14 և 15:
- Եվրոպական բանտային կանոնները, մասնավորապես կանոններ 13, 18, 28, 46 և 81.3:

2. Քրեակատարողական քաղաքականությունները

- Արդյո՞ք քրեակատարողական ծառայությունը որպես կառույց որդեգրել է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների նկատմամբ խտրականության բացառման հստակ քաղաքականություն:
- Արդյո՞ք այդ քաղաքականությունը փակցված է հիմնարկի տեսանելի և հասանելի բոլոր վայրերում:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկը մշակել է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին նվիրված քաղաքականություն և ռազմավարություն:
- Արդյո՞ք այդ քաղաքականությունը և ռազմավարությունն ընդունվել են հաշմանդամություն ունեցող անձանց հետ աշխատող

քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների և ծառայությունների հետ խորհրդակցելով:

- Արդյո՞ք քաղաքականության և ռազմավարության մշակումը ներառել է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների կարիքների գնահատում:
- Արդյո՞ք այդ քաղաքականությունը և ռազմավարությունը նախատեսում են, որ քրեակատարողական հիմնարկի կողմից պետք է ձեռնարկվեն դրական խտրականություն ենթադրող քայլեր:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկն իրականացնում է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների վերաբերյալ տվյալների կանոնավոր հավաքագրում և վերլուծություն՝ բացահայտելու գոյություն ունեցող թերությունները, ինչպես նաև լավագույն փորձը:

3. Անձնակազմի ուսուցումը և դերերը

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի անձնակազմն ստանում է նախնական և շարունակական ուսուցում հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների հետ աշխատելու թեմայով, ներառյալ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների հետ վարվեցողության տեխնիկաները դժվարությունների առաջացման դեպքում և արդյունավետ վերահսկողությունը:
- Արդյո՞ք այդ ուսուցման շրջանակներում ընդգծվում է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների նկատմամբ խտրականության անթույլատրելիությունը:
- Արդյո՞ք անձնակազմը պատրաստվածություն է անցել և տիրապետում է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների մոտ դիսթրեսի նշանները հայտնաբերելու հմտություններին:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում կա աշխատակից, որը նշանակվել է որպես կոնտակտային անձ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների համար:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների համար կոնտակտային աշխատակիցը նաև խորհուրդներ է տալիս քրեակատարողական հիմնարկի ղեկավարությանը հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին վերաբերող քաղաքականության և նրանց կարիքների վերաբերյալ:

4. Ընդունումը

- Արդյո՞ք բանտարկյալները հնարավորություն ունեն քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս հայտնել հաշմանդամության մասին, ինչպես նաև քրեակատարողական հիմնարկին տեղեկացնել իրենց հատուկ կարիքների մասին:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին թույլատրվում է իրենց տնօրինության տակ ունենալ իրենց հաշմանդամության կարիքներին համապատասխան այնպիսի անհրաժեշտ պարագաներ, ինչպիսիք են սայլակները, անթացուպերը, ֆիքսատորները, լսողական սարքերը, ակնոցները, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ առկա է անվտանգության նկատառումներով դատարգելող արդարացված հիմնավորում:
- Եթե, ելնելով անվտանգության նկատառումներից, հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին չի թույլատրվում իրենց տնօրինության տակ ունենալ իրենց հաշմանդամության կարիքներին համապատասխան սարքավորումներ, ապա ինչպիսի՞ այլընտրանքներ են առաջարկվում:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին տրամադրվում է քրեակատարողական հիմնարկի և գործող կանոնների վերաբերյալ տեղեկություն իրենց համար մատչելի ձևաչափով (օրինակ՝ Բրայլի գրատիպով կամ մեծ տառաչափով տպագրված կամ ձայնագրված):
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի կարանտինային բաժանմունքում գտնվելու ժամանակահատվածում իրականացվող միջոցառումները (ճանաչողական ծրագիրը) համապատասխանում է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների կարիքներին:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների համար նախատեսված կարանտինային բաժանմունքում գտնվելու ժամանակահատվածում իրականացվող միջոցառումները թույլ են տալիս բացահայտել նրանց հատուկ կարողությունները և հատուկ պահանջները, ինչպես նաև անհրաժեշտ աջակցության աստիճանը և տեսակը:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին տրամադրվում է հատուկ տեղեկատվություն առ այն, թե ում կարող են դիմել անհրաժեշտության դեպքում, և արդյո՞ք նրանց հանգամանալից բացատրվում են կիրառելի ընթացակարգերը:

5. Դասակարգումը, տեղաբաշխումը և խցային պայմանները

- Ինչպիսի՞ ընթացակարգեր են գործում՝ ապահովելու համար հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների տեղաբաշխումն իրենց կարիքներին համապատասխանող խցերում:
- Ինչպիսի՞ փոփոխություններ են (օրինակ՝ բազրիքների տեղադրում, ավելի վառ գույներով ներկված աստիճաններ, շարժական թեքահարթակներ, կահույքի տեղափոխում խցերում և այլն) կատարվում խցային պայմաններում, որ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալները կարողանան հարմարվել քրեակատարողական հիմնարկի միջավայրին:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում քրեակատարողական հիմնարկում լուծելու հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների՝ ամենօրյա գործողությունների ընթացքում հատուկ աջակցություն պահանջող խնդիրները՝ կապված ուտելու, հագնվելու, լողանալու և սանհանգույցն օգտագործելու իրենց կարիքների հետ:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար նախատեսված խցերից հեշտ հասանելի է բժշկական ծառայությունը:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների խուցը որոշելիս ամենայն լրջությամբ հաշվի է առնվում բռնության ռիսկը:

6. Անվտանգությունը

- Լրացուցիչ ինչպիսի՞ միջոցներ են ձեռնարկվում անձնակազմի կողմից հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին խուզարկելիս՝ հաշվի առնելով նրանց առանձնահատուկ զգայունությունը (օրինակ՝ լրացուցիչ ջանքեր են ներդրվում ընթացակարգը բացատրելիս, տեսողական խնդիրներ ունեցող բանտարկյալը տեղեկացվում է իրեն մոտենալու մասին և այլն):
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների տեղավորումը մենախցում կիրառվում է բացառապես որպես ծայրահեղ միջոց:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում աջակցելու հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին պաշտպանվել իրենց նկատմամբ կարգապահական տույժի կիրառման վերաբերյալ գործընթացի ժամանակ:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու, որ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին մյուսների հետ

հավասար հասանելի են բողոքների ներկայացման մեխանիզմները, և որ նրանք գործնականում կարող են օգտվել այդ հնարավորությունից:

7. Առողջապահությունը

- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին մյուսների հետ հավասար հասանելի են բանտարկյալներին առաջարկվող առողջապահական բոլոր ծառայությունները:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին հասանելի է ազատության պայմաններում առկա մասնագիտական բժշկական խնամքին համարժեք խնամք:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն առավելագույն հնարավոր մակարդակի համագործակցություն է հաստատել քաղաքացիական առողջապահական հաստատությունների հետ՝ երաշխավորելով, որ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների հատուկ կարիքները բավարարվում են:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին հասանելի են իրենց հաշմանդամությանը վերաբերող պատշաճ պարագաները, ինչպիսիք են սայլակները, անթացուպերը, ֆիքսատորները, լսողական սարքերը, ակնոցները և այլն:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին հասանելի է հոգեկան առողջության մասնագիտական խնամքը:
- Հաշմանդամություն ունեցող այն բանտարկյալներին, որոնք հաղորդակցման խնդիրներ ունեն (օրինակ՝ զգայական խանգարումներ ունեցող բանտարկյալները) ինչպիսի՞ աջակցություն է տրամադրվում և ի՞նչ ընթացակարգով՝ երաշխավորելու առողջապահական և խորհրդատվական ծառայություններից մյուսների հետ հավասար հիմունքներով օգտվելու հնարավորությունը:
- Երբ հաշմանդամություն ունեցող այն բանտարկյալներին, որոնք ունեն նաև հաղորդակցման խնդիրներ, տրամադրվում է առողջապահական ծառայություններից օգտվելու աջակցություն, ինչպե՞ս է ապահովվում գաղտնիությունը բժշկի և հիվանդի միջև:

8. Բանտարկյալների համար նախատեսված ծրագրերը

- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին մյուս բանտարկյալների հետ հավասարապես հասանելի են քրեակատարողական հիմնարկի բոլոր միջոցառումները և ծրագրերը,

ներառյալ կրթական, մասնագիտական ուսուցման ծրագրերը և հանգստի կազմակերպումը:

- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալները մյուսների հետ հավասարապես օգտվում են քրեակատարողական հիմնարկից դուրս առաջարկվող զբաղվածության ծրագրերից:
- Ինչպիսի՞ ալընտրանքային հարմարություններ են ստեղծվում սայլակ օգտագործող հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների համար, որպեսզի վերջիններիս հասանելի լինեն բոլոր ծառայությունները, միջոցառումները և ծրագրերը, հատկապես եթե դրանք սայլակների համար չհարմարեցված տարածքներում են:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում խուլ և համր բանտարկյալների մասնակցությունը քրեակատարողական հիմնարկի տարբեր միջոցառումներին ապահովելու ուղղությամբ (օրինակ՝ խուլ և համրերի լեզվին տիրապետող թարգմանչի տրամադրումը):
- Արդյո՞ք կազմակերպվում են նույնատիպ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների համար (եթե կան) նախատեսված միջոցառումներ՝ հնարավոր է համապատասխան կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ:
- Համագործակցում է արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը հաշմանդամություն ունեցող անձանց հետ աշխատող քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ՝ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների կարիքներին համապատասխան ծրագրեր իրականացնելու նպատակով:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալները հնարավորություն ունեն անձամբ մասնակցելու իրենց կարիքներին ուղղված ծրագրերի նախագծմանը:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի գրադարանում հասանելի են գրքեր այլընտրանքային ձևաչափերով (օրինակ՝ Բրայլի գրատիպով գրված գրքեր, աուդիոգրքեր, ժեստերի լեզվով թարգմանված տեսանյութեր/DVD-ներ):
- Արդյո՞ք գործում է գրադարանից գրքերի առաքման ծառայություն այն բանտարկյալներին, որոնք ի վիճակի չեն այցելել գրադարան:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող անձանց աջակցություն տրամադրող կազմակերպությունների մասին տեղեկությունները տեղադրված են տեսանելի և հասանելի վայրերում, ինչպես նաև առկա են տեղեկատվական բուկլետների ձևով (մատչելի ձևաչափով), որոնք տրամադրվում են հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս:

9. Ազատման նախապատրաստումը և աջակցությունը հետազատման փուլում

- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու համար, որ հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալները, որոնք ի վիճակի չեն եղել մասնակցելու բանտարկյալների համար նախատեսված անհրաժեշտ թվով ծրագրերին հաշմանդամ լինելու պատճառով, չեն հայտնվի անբարենպաստ պայմաններում պայմանական վաղաժամկետ ազատման հնարավորությունից օգտվելիս:
- Արդյո՞ք քայլեր են ձեռնարկվում ապահովելու պրոբացիայի ծառայության, սոցիալական ապահովության ծառայությունների և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների աջակցությունը հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին ազատման նախապատրաստելիս:
- Արդյո՞ք համագործակցությունը պրոբացիայի ծառայության, սոցիալական ապահովության ծառայությունների և քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ հաստատվում է ազատման նախապատրաստելու գործընթացը սկսելուց բավականին առաջ:
- Արդյո՞ք հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալներին տրամադրվում է խորհրդատվություն զբաղվածության և կացարանի հարցերի վերաբերյալ:
- Արդյո՞ք ապահովվում է հաշմանդամություն ունեցող բանտարկյալների խնամքի շարունակականությունը համայնքում, եթե կա դրա կարիքը:

IV. ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԲԱՆՏԱՐԿՅԱԼՆԵՐ

Օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների խումբը բավականին զանազան է և ներառում է բանտարկյալներին, որոնք տևական ժամանակ ապրել են ազատագրկման երկրում, սակայն ձեռք չեն բերել այդ երկրի քաղաքացիություն, բանտարկյալներ, որոնք հարաբերականորեն վերջերս են ժամանել այդ երկիր, ինչպես նաև բանտարկյալներ, որոնց համար ազատագրկման երկիրը պարզապես տարանցիկ երկիր էր: Ավելին, որոշ երկրներում, անկանոն կազրավիճակում գտնվող միզրանտ լինելն ինքնին կարող է համարվել քրեական հանցագործություն: Խիստ կարևոր է, որ մոնիթորինգ իրականացնողները հստակ տարբերակում մտցնեն այն անձանց միջև, որոնք ազատությունից զրկվել են տվյալ երկրում որպես օտարերկրացի օրինական կարգավիճակ չունենալու հիմքով (օտարերկրացիների ձերբակալումը կամ պահումը՝ կարգավիճակով պայմանավորված) և նրանց, որոնք հանցագործություն են կատարել (օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներ): Այս գործիքը նախատեսված է վերջին խմբի համար:

1. Միջազգային չափանիշները

- Մանդելայի կանոնները (2015), հատկապես կանոններ 2 և 62:
- Հյուսիսատոսական կապերի մասին Վիեննայի կոնվենցիան (1963), հատկապես 36-րդ հոդվածը:
- Եվրոպական բանտային կանոնները, մասնավորապես կանոններ 13, 37 և 81.3:

2. Օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների փոխանցումը

- Օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին իրենց երկիր փոխանցվելու ինչպիսի՞ հնարավորություններ են հասանելի:
- Արդյո՞ք իրենց երկիր փոխանցվելու համատեքստում հաշվի են առնվում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների կարծիքները՝ երաշխավորելու համար, որ փոխանցումը բացառապես կամավոր է:
- Ինչպիսի՞ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու համար, որ օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների փոխանցման հնարավորությունը դիտարկվում է դատապարտվելուց հետո հնարավորինս շուտ:
- Արդյո՞ք փոխանցման ենթակա օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները ստանում են հստակ և ամբողջական

տեղեկատվություն՝ փոխանցում պահանջելու իրենց իրավունքի և փոխանցման իրավական հետևանքների մասին:

3. Քրեակատարողական քաղաքականությունները

- Արդյո՞ք քրեակատարողական ծառայության կենտրոնական մարմինն ընդունել է օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների և նրանց սոցիալական վերաինտեգրման վերաբերյալ քաղաքականության և գործնական միջոցառումների իրականացման ուղեցույց:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական ծառայության կենտրոնական մարմնում առկա է օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների հարցերով խորհրդական:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում գործում են օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին վերաբերող քաղաքականություններ և ռազմավարություն:
- Արդյո՞ք այդ քաղաքականությունները և ռազմավարությունը մշակելիս պատշաճ կերպով հաշվի են առնվել այդ օտարերկրյա քաղաքացիների համայնքների ներկայացուցիչների տեսակետները:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում առկա է օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների հարցերով համակարգող, պայմանով, որ այդ քրեակատարողական հիմնարկում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների թիվն այնքան է, որ նման աշխատակից ունենալն արդարացված է:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկը պատշաճ կերպով դիտարկել է օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներից կազմված աջակցման խմբեր ձևավորելը՝ հնարավոր դարձնելով այլ բանտարկյալներին աջակցություն տրամադրելը:
- Ինչպիսի՞ քայլեր են ձեռնարկվել ընդունված ռազմավարության արդյունքների վերլուծության և գնահատման համար:
- Արդյո՞ք տվյալների հավաքագրումը և գնահատումը հանդիսանում են օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների կառավարման քաղաքականությունների բաղկացուցիչ մաս՝ հնարավորություն ընձեռելով կատարելագործել դրանք:

4. Անձնակազմի ուսուցումը

- Ինչպիսի՞ միջոցներ են ձեռնարկվում քրեակատարողական հիմնարկի անձնակազմի ընտրությանը և ուսուցմանը վերաբերող ռազմավարություններում և գործնական միջոցառումներում

օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների կարիքները ներառելու ուղղությամբ:

- Արդյո՞ք անձնակազմը ստանում է նախնական և շարունակական ուսուցում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների կառավարման հմտությունների վերաբերյալ:
- Արդյո՞ք այդ ուսուցման շրջանակներում անդրադարձ է կատարվում միգրացիային վերաբերող թեմաներին՝ երաշխավորելու, որ անձնակազմն ընդհանուր առմամբ տիրապետում է այդ ոլորտում կիրառելի կանոններին և ընթացակարգերին:

5. Ընդունումը և տեղաբաշխումը

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները ստանում են քրեակատարողական հիմնարկում գործող կանոնների և կանոնակարգերի պատճենները:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի կանոնները և կանոնակարգերը տպագրված են այդ քրեակատարողական հիմնարկում առավել լայն ներկայացված ազգությունների լեզուներով:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի կանոնների և կանոնակարգերի պատճեններն ազատորեն հասանելի են քրեակատարողական հիմնարկի գրադարանում:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում քրեակատարողական հիմնարկի կանոնները և կանոնակարգերը (դրանք բանտարկյալին առձեռն հանձնելուց բացի) օտարերկրյա քաղաքացի յուրաքանչյուր բանտարկյալին քրեակատարողական հիմնարկ ընդունելիս և հիմնարկում գտնվելու ընթացքում, ըստ անհրաժեշտության, իր համար հասկանալի լեզվով բացատրելու ուղղությամբ:
- Արդյո՞ք օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները դասակարգվում և տեղաբաշխվում են ըստ համապատասխան անվտանգության ռեժիմի բացառապես իրենց անհատական ռիսկերի գնահատման հիմքով:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու, որ օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների հատուկ կարիքները լիովին հաշվի են առնվում տեղաբաշխում կատարելիս:
- Նույն լեզվի կրող օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին, նրանց ցանկության դեպքում, իրար մոտ տեղավորելու ի՞նչ հնարավորություններ են առկա:

- Արդյո՞ք նույն լեզվի կրող օտարերկյա քաղաքացի բանտարկյալներին, նրանց ցանկության դեպքում, թույլատրվում է միասին աշխատել կամ համատեղ ժամանց անցկացնել:
- Արդյո՞ք միջոցներ են ձեռնարկվում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին մայրաքաղաքներին մոտ տեղաբաշխելու ուղղությամբ՝ դյուրացնելով կապը հյուպատոսարանի ներկայացուցիչների հետ:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու համար, որ օտարերկրյա քաղաքացի այն բանտարկյալներին, որոնք չեն տիրապետում ազատագրկման երկրի լեզվին, մյուս բանտարկյալների հետ հավասարապես հասանելի են քրեակատարողական հիմնարկի բոլոր ծառայությունները, և նրանք կարող են օգտվել դրանցից (բողոքներ ներկայացնելու համակարգը, առողջապահությունը, իրավական աջակցությունը, բանտարկյալների համար նախատեսված ծրագրերը և այլն):
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների՝ դավանանքով պայմանավորված կարիքները բավարարելու ուղղությամբ:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների մշակութային տարբերությունները համատեղելու ուղղությամբ:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի կողմից երաշխավորելու, որ օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներն իրենց այդ կարգավիճակի հիմքով հիմնարկում գտնվելու ընթացքում չեն հայտնվում անբարենպաստ պայմաններում կյանքի բոլոր բնագավառներում (օրինակ՝ անվտանգության ռեժիմի, խցային պայմանների, կարգապահական տույժերի, խուզարկությունների, կատարվող աշխատանքների տեսակի, բանտարկյալների համար նախատեսված ծրագրերի հասանելիության համատեքստերում):

6. Բանտարկյալների համար նախատեսված ծրագրերը

- Արդյո՞ք օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները հնարավորինս վաղ տեղեկացվում են, թե ազատվելուց հետո նրանք արտաքսվելու են, թե՛ ոչ:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվել քրեակատարողական հիմնարկում՝ երաշխավորելու, որ օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներն ունենան մյուս բանտարկյալների հետ հավասար

քրեակատարողական հիմնարկի ծրագրերին մասնակցելու հնարավորություն:

- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվել քրեակատարողական հիմնարկում երաշխավորելու, որ օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներն ունենան մյուս բանտարկյալների հետ հավասար քրեակատարողական հիմնարկում աշխատելու հնարավորություններ:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկում մշակվել են օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալների համար նախատեսված հատուկ ծրագրեր:
- Ազատագրված երկրի լեզուն սովորելու ինչպիսի՞ հնարավորություններ են ընձեռնվում օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին, և արդյո՞ք դա խթանվում է խրախուսանքի և արտոնություններ տրամադրելու միջոցով:
- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկի գրադարանում հասանելի են անհրաժեշտ քանակությամբ գրքեր, պարբերականներ և թերթեր տարբեր լեզուներով, որոնց տիրապետում են բանտարկյալները, և արդյո՞ք օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները տեղեկացվում են իրենց համար հասկանալի լեզվով առկա գրքերի, պարբերականների և թերթերի առկայության մասին:

7. Կապն արտաքին աշխարհի հետ

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկ ընդունվելիս բոլոր օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները տեղեկացվում են դիվանագիտական ներկայացուցիչների հետ կապ հաստատելու իրենց իրավունքի մասին:
- Ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն այդ կապի անհապաղ հաստատման ուղղությամբ (բանտարկյալի ցանկության դեպքում):
- Ի՞նչ միջոցներ են տրամադրվում դիվանագիտական ներկայացուցչի հետ կապ հաստատելու համար:
- Արդյո՞ք օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին թույլատրվում է հաղորդակցվել իրենց մայրենի լեզվով այցելությունների ժամանակ, նամակագրություն վարելիս և հեռախոսազանգեր կատարելիս:
- Եթե օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալի ընտանիքի անդամների այցելությունները հնարավոր չեն, ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում դա փոխհատուցելու ուղղությամբ (օրինակ՝ հեռախոսից հավելյալ

ժամանակ անվճար օգտվելու հնարավորություն, որը տրամադրվում է՝ հաշվի առնելով ժամային գոտիների տարբերությունները):

- Արդյո՞ք քրեակատարողական հիմնարկը խրախուսում է քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների այցելություններն օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին և նրանց համար նախատեսված ծրագրերի իրականացումը:

8. Ազատման նախապատրաստումը և աջակցությունը հետազատման փուլում

- Ի՞նչ ջանքեր են գործադրվել միգրացիայի ծառայությունների և քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմի միջև ամուր համագործակցություն հաստատելու և տեղեկատվության փոխանակումն ապահովելու ուղղությամբ, որպեսզի օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները տեղեկացված լինեն իրենց կարգավիճակի վերաբերյալ:
- Ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվել ապահովելու համար քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների և միգրացիայի ծառայությունների կողմից օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին խորհրդատվություն տրամադրելը թույլատրելու ուղղությամբ:
- Ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն երաշխավորելու համար, որ հիմնարկից մեկնելու թույլտվության կամ պայմանական վաղաժամկետ ազատման վերաբերյալ որոշումները պայմանավորված չեն բանտարկյալի քաղաքացիությամբ կամ հավանական արտաքսման ենթակա կարգավիճակով:
- Ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմն երաշխավորելու, որ օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալները չեն հայտնվում անբարենպաստ պայմաններում, երբ քննվում է նրանց պայմանական վաղաժամկետ ազատման կամ ռեժիմի մեղմացման հարցն այն հիմքով, որ նրանք չեն մասնակցել բանտարկյալների համար նախատեսված անհրաժեշտ թվով ծրագրերին լեզվական խոչընդոտների պատճառով:
- Լրացուցիչ ինչպիսի՞ միջոցներ է ձեռնարկում քրեակատարողական հիմնարկի վարչակազմը՝ նախապատրաստելու համար օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալներին ազատմանը՝ հաշվի առնելով լեզվական խոչընդոտները:

- Եթե բանտարկյալները պետք է արտաքսվեն ազատվելուց հետո, ինչպիսի՞ աջակցություն է առաջարկում քրեակատարողական հիմնարկն անհրաժեշտ փաստաթղթերի ստացման, մեկնումը կազմակերպելու և կապը բանտարկյալի և մերձավորների միջև դյուրացնելու հարցերում:
- Եթե բանտարկյալներն ենթակա են արտաքսման ազատումից հետո, ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու անհրաժեշտ համագործակցությունն ազատագրկման երկրի և բանտարկյալի քաղաքացիության երկրի միջև՝ այնտեղ հետազատման աջակցությունը կազմակերպելու նպատակով:
- Եթե բանտարկյալներն ենթակա են արտաքսման ազատումից հետո, ի՞նչ միջոցներ է ձեռնարկում քրեակատարողական հիմնարկը՝ երաշխավորելու համար հյուպատոսական ներկայացուցչության ներգրավվածությունը:
- Եթե պատժի կրումից հետո օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալը պետք է ազատությունից զրկվի տվյալ երկրում որպես օտարերկրացի օրինական կարգավիճակ չունենալու հիմքով, ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում երաշխավորելու, որ նա չի պահվելու քրեակատարողական հիմնարկին բնորոշ պայմաններում:
- Եթե պատժի կրումից հետո օտարերկրյա քաղաքացի բանտարկյալը պետք է շարունակի մնալ ազատագրկման երկրում, ի՞նչ միջոցներ են ձեռնարկվում քրեակատարողական հիմնարկի կողմից երաշխավորելու համար, որ նա մյուս բանտարկյալների հետ հավասար հիմունքներով կարող է դիմել պրոբացիայի ծառայությանը, սոցիալական ապահովության, կացարաններ և զբաղվածություն ապահովող մարմիններին, և արդյո՞ք շահառու բանտարկյալը տեղեկացվում է այդ հնարավորությունների մասին իր համար հասկանալի լեզվով: